

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

Samverkans- och arbetsformer i integrationsprojekt på landsbygden

– Tre projekt i tre landsdelar

Collaborative working forms for integration projects in rural
areas

– Three projects in three regions of Sweden

Erik Larson

Samverkans- och arbetsformer i integrationsprojekt på landsbygden
- Tre projekt i tre landsdelar

Collaborative working forms for integration projects in rural areas
- Three projects in three regions of Sweden

Erik Larson

Handledare: Oscar Jansson, Uppsala universitet, institutionen för kulturanthropologi

Btr handledare: Jessica Hagård, Jordbruksverket

Examinator: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0757

Program/utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2014

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Integration, landsbygd, gröna näringar

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Denna uppsats handlar om integration och integrationsarbetet på landsbygden. Syftet med denna studie är att ta reda på hur aktörer i tre olika integrationsprojekt har upplevt samarbetet. Detta för att sedan se om det är möjligt att skapa en metod för hur man kan arbeta med integrationsprojekt i framtiden.

Studien har sin utgångspunkt i en sammanställning av lyckade integrationsprojekt som finansierats av landsbygdsprogrammet. Tre projekt valdes ut för en djupare studie där kvalitativa intervjuer genomfördes med berörda aktörer. Detta för att få en så tydlig bild av hur de har uppfattat arbetet i de olika projekten.

Resultatet av studien visar att man i ett tidigt skede identifierat vika kompetenser som behövs i projekten och därefter upprättat samarbeten med aktörer som besitter de kompetenserna. De som samarbetat i de olika projekten kunde delas in i tre olika kategorier; Arbetsmarknadskontaktande aktör, utbildande aktör samt målgruppsresurs. Det goda samarbetet mellan dessa tre kategorier har varit en av anledningarna till det goda resultatet.

Utifrån aktörernas upplevelser av arbetet har faktorer kunnat identifieras som viktiga för det goda resultatet och som därför kan spridas till framtida integrationsprojekt på landsbygden.

Abstract

This paper explores forms for working with integration in rural areas. The objective of this study is two-fold, firstly to examine the perspectives in three different integration projects and how the actors experienced the atmosphere of cooperation within their projects. Secondly to see if it is possible to create a model on which to base future integration projects on basis of the empirical data collected.

The empirical data was collected through qualitative interviews with participating actors in the three different projects. The qualitative method was chosen to gain a comprehensive and thorough understanding of how the actors perceive the collaboration.

The results of this study show that collaboration between different actors in integration work is very important. The amount of collaboration between the actors in each project is seen as a key reason for the projects success. All three projects have successfully created contact surfaces between immigrants and the rural community. This in turn increases immigrants' chances of acquiring a job.

From the project participants' experiences of the collaboration a number of factors could be identified that were important for the projects success. It is suggested that future rural integration projects implemented with these factors in mind may increase their success.

Inehållsförteckning

Sammanfattning	3
Abstract	4
Inledning	6
Syfte	7
Vad säger forskningen?	7
Frågeställning	10
Metod	10
Landsbygdsprogrammet	11
Projekten, perspektiven och arbetet	13
Grön framtid	13
Sammanfattning.....	20
Grön plattform och landsbygdsintroduktion	21
Sammanfattning.....	28
Eco Trails	29
Sammanfattning.....	33
Resultat och diskussion	35
Parterna involverade i samarbetet	35
Upplevelserna av samarbetet	38
En metod baserad på parternas perspektiv	40
Källor och litteratur	42
Intervjuer	44

Inledning

För snart ett år sedan stod Sveriges i centrum i den internationella nyhetsrapporteringen. Bilder kavlades ut på upplopp och kravaller i Stockholms förorter, upplopp som sedan spred sig till både Göteborgs och Malmös förorter. Upploppen skapade en stor samhällsdebatt och orsakerna till varför de startade var många. Många pekade på ett brett utanförskap och ett missnöje över bristen på jobb. Det är inte bara Sverige som har problem med integrationen av invandrare utan detta är ett problem som de flesta europeiska länder brottas med. Integrationsfrågan är inte lätt att lösa och har bland annat listats av Harvard University som en av samhällsvetenskapens svåraste frågor (Harvard Magazine 2010). Samtidigt som integrationsfrågan ofta uppmärksammas som ett problem så kan även en fungerande integration skapa stora fördelar och vinster för ett samhälle. Svenskt näringsliv beskriver hur en ökad integration bidrar till en ökad ekonomisk tillväxt och en förbättrad välfärd. Migrationsinfo.se som sammanställer fakta om invandring. De beskriver hur immigranter för med sig ett humankapital, alltså de erfarenheter och kunskap som en invandrare besitter som kan nyttjas i det nya landet. I myndigheten Tillväxtanalys rapport kring jämställdhet och integration beskrivs även vikten av integration som en drivkraft för ekonomisk tillväxt (Tillväxtanalys 2012).

När man talar om integration hamnar oftast fokus på storstadsregionerna och hur man där arbetar med integration. Denna rapport syftar istället till att belysa integrationsarbete på landsbygden. En väl fungerande integration på landsbygden kan gynna både invandraren och den svenska landsbygden. Många av Sveriges landsbygdskommuner kommer att ha stora problem med arbetskraftsförsörjning inom vissa sektorer och om ett tiotal år beräknas problemet bli akut. Andra utmaningar är den urbaniseringstrend vi har idag som tar sitt uttryck i en negativ befolkningstillväxt i många men inte alla av Sveriges landsbygdskommuner. Det demografiska problemet kring en ökande andel äldre på landsbygden kan även den stävjas av en ökad inflyttning av invandrare i arbetsför ålder. Av statistik från Jordbruksverket kan man se att andelen utrikes födda ökar på landsbygden

och framför allt på den glesa landsbygden (Jordbruksverket 2013¹). En god integration av utlandsfödda svenskar har alltså potential till att mildra effekterna av dessa problem.

Det finns flera olika sätt att arbeta med integration på landsbygden. Ett av dessa är genom landsbygdsprogrammet som hittills har finansierat runt 70 projekt inriktade mot integration på landsbygden. Landsbygdsdepartementet kom 2013 ut med en sammanställning av nio integrationsprojekt på landsbygden som just finansierats av landsbygdsprogrammet och som visat positiva resultat (Landsbygdsdepartementet 2013). Med positiva resultat menas i detta sammanhang att deltagarna i stor utsträckning fått jobb eller ökat sin anställningsbarhet. Bland annat baserat på denna studie har Jordbruksverket sett ett behov av att göra en mer ingående kartläggning av projekten. Områden som sågs behöva en djupare analys var hur man har arbetat och samverkat i projekten samt vilka hinder och möjligheter som projekten har stött på. Det är ur det behovet som detta arbete tar avstamp.

Syfte

En fungerande integration är viktig för vår landsbygd och ett horisontellt mål i landsbygdsprogrammet. Syftet med detta arbete är att ta reda på hur man har samarbetat och uppfattat arbetet i tre integrationsprojekt på landsbygden som alla uppnått goda resultat med avseende på sysselsättning och anställningsbarhet. Informationen som framkommer av kartläggningen kan sedan användas som stöd för framtida integrationsprojekt på landsbygden.

Vad säger forskningen?

Det övergripande sätt som stater ser på och arbetar med integration varierar beroende på vilken politik som förs i landet. Statens policy kring integration har därför en tendens att ändras (Heckman 2003:45). Så sent som 2008

ändrade den nuvarande regeringen integrationspolitikens inriktning och gav Arbetsförmedlingen huvudansvaret för integrationsarbetet. Detta kan ses som en markering att det är den strukturella integrationen dvs. integration på arbetsmarknaden som skall prioriteras. I Sverige har den största delen av ansvaret för integrationsarbetet legat hos den offentliga sektorn. I många andra europeiska länder har större delen av ansvaret för integrationen av invandrare istället legat på NGOs (Heckmann 2003:15). Den amerikanska integrationspolitiken styrs av idén om att den fria marknaden i sig som skapar integration och att staten därför har en minimal roll att spela. NGOs kan alltså ses som mycket viktiga som part i arbetet med integration i länder där den offentliga sektorn inte har ett stort ansvar för integrationen. Waters och Jimenez beskriver hur informella nätverk, lokala organisationer och kontaktytorna där invandrare och amerikaner möts är viktiga komponenter för en fungerande integration (Waters & Jimenez 2005:117). Vilka som har ansvaret för integrationen och vilka som arbetar med integrationen varierar stort mellan olika länder. I Sverige har ansvaret till stor del legat hos den offentliga sektorn och i USA är det den privata sektorn som har det större ansvaret. Ett land där både offentliga och privata aktörer samarbetar kring integration är Tyskland. I en stor europeisk studie som jämför olika europeiska länders integrationspolitik har Heckmann tittat på Tysklands integrationspolitik, Han konstaterar att både den offentliga och den privata sektorn har stor betydelse för arbetet med integration. I Tyskland står den offentliga sektorn för finansiering av olika integrationsprojekt och den privata och ideella sektorns arbetar främst för att skapa ett socialt sammanhang för invandrare. Mycket forskning pekar på att just den privata och ideella sektorn har stor betydelse för att skapa kontaktytor för invandrare. I en studie gjord kring integration på den skotska landsbygden lyfts kontaktytorna och kontakten med lokalbefolkningen och det lokala näringslivet fram som mycket viktigt. Kontakterna och det ömsesidiga kunskapsutbytet visade sig främja integrationen av migranterna i de olika landsbygdsorterna (Jentsch et al. 2007:47). På den skotska landsbygden framträder lokalbefolkningen som ytterligare en aktör i integrationsarbetet där kontaktytorna mellan invandrare och lokalbefolkningen ses som mycket

viktiga.

Av forskningen ovan ser vi att det finns en mängd olika aktörer som är viktiga för integrationsarbetet och att en specifik aktör inte är viktigare än den andra för integrationen. Det antyder dock betydelsen som kontaktytor har mellan olika aktörer i det strukturella integrationsarbetet.

Hur olika aktörer arbetar och samarbetar kring integration har alltså betydelse. Kanada lyfts ofta fram som ett land med en lyckad integrationspolitik. Där har man utvecklat vad man kallar för en integrationsindustri där ett brett samarbete har etablerats mellan myndigheter, ideella sektorn och privata sektorn för att skapa ett samlat grepp kring åtgärder och stöd för nyanlända och invandrare (Reitz 2002:1015).

Integration är ett område som berör hela samhället och därmed många av samhällets aktörer. Av den ovan nämnda litteraturen kan man se att delaktighet från den offentliga, privata och ideella sektorn är viktig liksom aktörer som tillhandahåller utbildning och kontaktytor med arbetsmarknaden. Dessa aktörer kan hittas överallt i samhället men deras existens i sig medför inte per automatik en god integration. Det är snarare relationen mellan dessa aktörer och samarbete kring integration som avgör hur väl integrationen i en ort eller region fungerar. Som i exemplet med Kanada där ett väl utvecklat samarbete mellan olika aktörer har lett till en fungerande integration. Att samarbete är en social process där olika aktörer samarbetar på individnivå och där grupprocessen är en av de viktigaste delarna för ett lyckat samarbete (Svensson et al. 2007:41f). Det som i grunden utgör ett samarbete är alltså relationer mellan individer, och för att söka förståelse kring hur samarbeten fungerar bör man således studera de berörda individernas upplevelser av samarbetet.

Denna studie syftar därför till att förstå samarbetet och relationerna mellan olika aktörer som har varit inblandade i framgångsrika integrationsprojekt utifrån individernas upplevelser av samarbetet. För att få en bild av hur

dessa upplevelser av samarbete och relationerna mellan aktörer har kvalitativa intervjuer genomförts.

Frågeställning

Frågeställningarna i detta arbete är:

- Hur har de olika aktörerna upplevt samarbetet i integrationsprojekten?
- Kan en metod hittas utifrån upplevelsena av samarbetet för hur man kan arbeta med integrationsprojekt på landsbygden?

Metod

I detta arbete har det varit viktigt att belysa berörda aktörers förståelse och uppfattning om integrationsprojekten.

Som intervjuform kommer kvalitativa forskningsintervjuer att användas. Arbetet kommer att utgå från fenomenologi som metod där fokus ligger på att förstå sociala fenomen utifrån aktörernas egna perspektiv. Det är alltså verkligheten utifrån den intervjuades perspektiv som är det viktiga och relevanta i detta sammanhang. Intervjuerna kommer att vara tematiserade och semistrukturerade, dvs. de kommer att följa olika teman under intervjun för att försöka få den intervjuade att på ett så detaljerat sätt som möjligt beskriva sin upplevda verklighet (Kvale & Brinkman 2009: 41ff). Med denna metod antar man åsikten om att den relevanta verkligheten är ”vad människor upplever att den är” (Kvale & Brinkman 2009: 42).

Intervjuer har genomförts med projektägare, projektledare, projektdeltagare samt andra berörda aktörer så som kommuner, arbetsförmedlingar och skolor i tre olika integrationsprojekt. Projekten valdes ut från den sammanställning som finns i landsbygdsdepartementets rapport. I detta arbete har antalet studerade projekt begränsats till tre och istället har antalet

studerade aktörer i varje projekt utökats. Detta för att få en djupare förståelse för arbetet i varje enskilt projekt. De tre projekten som valts ut för denna studie har bedrivits i Norrbotten, Östergötland och Skåne. Den geografiska fördelningen av projekten har varit medveten och syftar till att fånga de olika förutsättningar som råder på Sveriges landsbygder (*Allt om landet*). De projekt som valts ut har även en förhållandevis stor andel inblandade aktörer, detta för att fånga så många perspektiv som möjligt. Samtliga projekt har nominerats till Landsbygdsgalan där Ullbaggerpriset delas ut. Ullbaggerpriset delas ut årligen av Landsbygdsnätverket, en av kategorierna avser årets bästa integrationssatsning på landsbygden.

Landsbygdsprogrammet

Som nämnts i inledningen så har alla projekten delfinansierats av landsbygdsprogrammet. Det kan därför vara lämpligt med en beskrivning av vad landsbygdsprogrammet är.

Det övergripande målet för landsbygdsprogrammet är att ”stödja en ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden i Sverige”(Regeringen.se). Programmet är finansierat av både Sverige och Europeiska unionen och har en total budget på 36 miljarder, varje programperiod pågår i sju år. Landsbygdsprogrammet kan ses som ett verktyg för att nå mål inom landsbygdspolitiken. För att utveckla landsbygden använder man sig av ekonomiska stöd och ersättningar som kan sökas av dem som driver företag och projekt på landsbygden. Programmet är indelat i tre så kallade axlar: *förbättra jord- och skogsbruketskonkurrenskraft*, *förbättra miljön och landskapet* och slutligen *förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdens ekonomi*. Ytterligare en axel, axel fyra som innefattar Leader som är en modell för landsbygdsutveckling. Av de tre projekten jag har valt att titta närmre på faller två under axel tre och ett under Leader. (Jordbruksverket 2013²).

Samverkans- och arbetsformer i integrationsprojekt på landsbygden

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

Projektet, perspektiven och arbetet

Grön framtid

Lantbrukarnas riksförbund, Marieborgs folkhögskola, Naturbruksgymnasiet Östergötland.

Grön framtid var en tvåårig pilotutbildning vars syfte var att skapa möjligheter för utrikesfödda att komma in i de gröna näringarna. Utbildningen ägde rum på Östergötlands naturbruksgymnasium samt på Marieborgs folkhögskola. Teoretiska kunskaper blandades med praktik och språkundervisning. Deltagarna fick välja mellan två inriktningar, trädgård och lantbruk (Landsbygdsdepartementet L2013.002).

Lantbrukarnas riksförbund hade redan 2005 genomfört ett projekt riktat till invandrare och de gröna näringarna. I projektet från 2005 som kallades integrera grönt tittade man på affärsutbytet mellan invandrare och de gröna näringarna i Sverige.

Idén till ytterligare ett projekt inom området integration och gröna näringar föddes genom LRFs kontakter med jordbrukare i området runt Norrköping. Jordbrukarna hade under en längre tid påpekat att det var mycket svårt att hitta rätt personal att anställa till sina företag. När LRF kom i kontakt med Marieborgs folkhögskola som sedan tidigare bedrev yrkesutbildningar, började en gemensam idé kristalliseras mellan Marieborgs folkhögskola och LRF. Idén handlade om att skapa en utbildning inom de gröna näringarna för utlandsfödda svenskar där Lantbrukarnas riksförbund var projektägare och Marieborgs folkhögskola var projektledare.

Marieborgs folkhögskola hade under lång tid anordnat yrkesutbildningar i olika branscher och hade stor kompetens kring hur man praktiskt organiserar och genomför dem. Marieborgs folkhögskola hade dock aldrig

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

genomfört en yrkesutbildning inriktad mot de gröna näringarna men tyckte att iden verkade spännande. Av Marieborgs elever har över 50 procent invandrabakgrund och skolan jobbar mycket med projekt riktade till målgruppen invandrare.

Innan projektet Grön framtid startade gjordes en förstudie med syfte att identifiera om det fanns en vilja och ett behov hos lantbrukare och invandrare av arbetskraft och arbete i de gröna näringarna. I förstudien intervjuade Naim Massi på Marieborgs folkhögskola mellan 60 till 70 lantbrukare. Frågor ställdes kring om de skulle kunna tänka sig att ta emot praktikanter och om de skulle kunna tänka sig att anställa folk från andra länder. Naim Massi gjorde även en enkätundersökning bland utlandsfödda svenskar, han ställde frågor kring om det fanns ett intresse för att gå en utbildning riktad mot de gröna näringarna och om de kunde tänka sig att jobba inom dessa näringar.

Naim Massi, som genomförde förstudien och som jobbar på Marieborgs folkhögskola, berättar hur han intervjuade cirka 220 personer och att en stor mängd tid lades på förstudien. Både intervjuerna med utlandsfödda svenskar och intervjuerna med lantbrukare visade på ett intresse och en vilja att anställa och att arbeta i de gröna näringarna.

I projektet kunde LRF bidra med praktikplatser genom deras omfattande nätverk med jordbrukare i trakten. Marieborgs folkhögskola kunde i sin tur bidra med deltagare i form av elever från deras skola, erfarenheter av att driva yrkesutbildningar och svenska undervisning. Marieborg höll även i selektionsprocessen av deltagare där intervjuer gjordes inför antagningen till utbildningen. Man tittade på svenskakunskaper, intresse för de gröna näringarna och tidigare erfarenheter. Till mångas förvåning visade det sig att det fanns ett stort intresse för landsbygden och de gröna näringarna hos gruppen utlandsfödda svenskar.

Kompetens saknades dock kring utbildning inom lantbruk och trädgård, såväl praktiskt och teoretiskt. Kontakt togs med två naturbruksgymnasier i

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

området, Himmelstalund och Vreta. Himmelstalund är inriktade mot trädgård och Vreta är inriktade mot djurskötsel. Även om man fördelade teorin och de praktiska kunskaperna på olika skolor präglades alla delarna av ett lantbrukstänk. ”*Vi använde lantbruket som grund för all kunskap, de integrerades helt enkelt in i alla de andra ämnena*”(Svensson2013).

I svenska- och matteundervisningen på Marieborgs folkhögskola utgick lärarna från praktiska exempel och situationer i lantbruket. Eleverna fick till exempel med sig litteratur från Vretagymnasiet kring djurskötsel som de sedan fick läsa under perioden de var på Marieborgs folkhögskola. ”*Det var ett försök att ge deltagarna en bättre yrkessvenska eller lantbrukssvenska kan man säga*” (Rytthammar 2013). Deltagarna fick även hjälp med de teoretiska proven som var kopplade till truck- och motorsågskörkortet.

Man har kontaktat och involverat olika aktörer som alla har olika kompetenser som varit viktiga för projektets framgång. Att hitta aktörer som har kompetens inom olika områden och involvera dem i projektet, borde rimligtvis vara en viktig del i att skapa förutsättningar för att ett projekt skall lyckas. I detta fall hade LRF ett stort kontaktnät med gårdar och andra aktörer på landsbygden och i de gröna näringarna, Marieborgs folkhögskola hade kunskaper kring målgruppen utlandsfödda svenskar och i att driva andra projekt inom arbetsmarknadsintegration. Naturbruksgymnasierna hade praktiska kunskaper och resurser kring lantbruk och att lära ut lantbrukskunskaper.

Hur såg då den färdiga utbildningen ut? Utbildningen hade två inriktningar, djurskötsel och trädgård och sträckte sig över en två års period. Första halvåret började alla deltagare oavsett inriktning på Marieborgs folkhögskola där större delen av den teoretiska utbildningen hölls. Den teoretiska utbildningsdelen präglades av svenskundervisning och i att utveckla yrkesspråket. Andra halvåret spenderade deltagarna på Himmelstalund eller Vreta beroende på vilken inriktning de valt. Utbildningsdelen på naturbruksgymnasierna bestod av grundläggande kunskaper kring riskmedvetenhet och säkerhet, kurser i djurskötsel,

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

traktorkörning, motorsågs- och truckkörning. De fick även en introduktionskurs som handlade om det svenska lantbruket och dess förutsättningar och förhållanden. Efter avslutad vårtermin fick deltagarna under sommaren möjlighet att praktisera på lantbruk och företag som jobbar med mark och anläggning. Samma moment upprepades sedan under det andra året.

Samarbetet i detta projekt karakteriseras av täta kontakter och en flexibilitet. Jenny Svensson på LRF beskriver hur hon regelbundet hade möten med Marieborgs folkhögskola och Naturbruksgymnasierna. Uppstod det problem eller frågor under projektets gång hanterade man dem snabbt när de uppstod. Även Marieborgs folkhögskola och Naturbruksgymnasierna beskriver hur de regelbundet hade möten och mailkontakt före, under och efter projektet. Eftersom detta var en pilotutbildning och inget liknande hade gjorts tidigare krävdes en viss flexibilitet i arbetet med projektet. Flera problem uppstod under projektets gång, ett sådant gällde transportererna ”*Hur ska de som bor i Norrköping ta sig till Vretagymnasiet som ligger utanför, hur ska deltagarna ha råd med länskort och hur ska de ta sig till sina praktikplatser på bondgårdarna där det oftast inte finns allmänna kommunikationer*”(Massi 2013). Andra ändringar LRF beskriver som uppstod under projektets gång var möjligheten att ta truck- och motorsågskörkort. Från början fanns inte dessa möjligheter för deltagarna i projektet men efter att flera deltagare uttryckt en vilja att ta dessa körkort så inkommerades dessa moment i utbildningen. De olika körkorten ansågs även göra deltagarna mer anställningsbara. Naim Massi som arbetar på Marieborgs folkhögskola och som var projektledare för projektet hade en central roll i samarbetet och i kommunikationsvägarna mellan de inblandade aktörerna. ”*Jag var väl lite som en spindel i nätet kan man säga, mellan skolorna, eleverna och styrgruppen*” (Massi 2013). Jenny Svensson på LRF beskriver Naims roll som viktig, han visste vad som behövde göras för den specifika målgruppen utlandsfödda svenskar. ”*Naim fungerade som en resursperson för deltagarna och stöttade dem när problem dök upp*” (Svensson 2013). Åsa Rytthammar på Vretaskolan beskriver Naim som en

mentor för eleverna som hanterade alla elevernas frågor och funderingar.

En av de viktigaste delarna i att driva ett lyckat projekt är kommunikationen. En god kommunikation mellan alla inblandade aktörer skapar en samsyn kring projektets utförande och mål (Tonnquist2012:200f). Resultatet från intervjuer med de olika aktörerna i projektet visar att de haft likartade uppfattningar kring hur man kommunicerat, vilka roller alla har haft samt vilka förändringar som behövt göras under projektets gång. Beskrivningarna kring projektledarens roll har även de varit entydiga. Han har fungerat som en resurs och en mentor för deltagarna, haft en god förståelse för projektets och deltagarnas förutsättningar och även fungerat som en spindel i nätet i kommunikationen mellan deltagare och projektets aktörer. Projektledarens viktigaste roll är att kommunicera information till alla berörda parter (Tonnquist2012:201f).

Några av de hinder som man i detta projekt har stött på har redan nämnts, dessa har varit av mer praktisk natur så som transporter. Det fanns även hinder som var av mer generell karaktär. Det svenska språket var ett uppenbart sådant exempel. Både projektägaren på LRF och kursansvarige på Vreta anser att goda kunskaper i det svenskspråket är mycket viktigt för att få ett jobb. De svenska språkkunskaperna hos deltagarna varierade stort, många av deltagarna hade inte bott i Sverige i mer än några år. Kursansvarige på Vreta beskriver hur de från början tillät deltagarna att tala sitt modersmål under kursen men de insåg ganska snabbt att detta inte hjälpte deras utveckling i det svenska språket. Man förbjöd deltagarna att tala andra språk än svenska. Projektägaren på LRF beskriver hur språkskillnader gör att det skapas avstånd mellan människor och utan ett gemensamt språk blir integrationen svår. ”Svenska språket måste vara en stor del när man drivet ett sådant här projekt, man måste jobba med det intensivt” (Svensson 2013). Marieborgs folkhögskola hade en viktig roll i arbetet med svenskkunskaperna. Projektledaren på Marieborg beskriver hur man hela tiden försökte koppla svenskundervisningen till lantbruket, man pratade om olika verktyg, arbetsmetoder, växter och djur. Ett stort

samarbete krävdes mellan Naturbruksskolorna och folkhögskolan för att koppla de praktiska delarna av utbildningen till svenskundervisningen.

Ett annat stort hinder som LRF, Mariebogs folkhögskola och Vreta naturbruksgymnasiet upplevde var brist på finansiering. Projekt som arbetsform innebär att man arbetar under en begränsad tid. När tiden tar slut tar således projektet slut. Att arbeta med integration är ett arbete som aldrig tar slut och de intervjuade upplevde allihop att det blev problematiskt att hitta finansiering för att fortsätta bedriva utbildningen vidare efter projekttidens slut. Man kontaktade flertalet myndigheter för att få vidare finansiering utan lyckat resultat. Detta hinder väcker en intressant och högst relevant fråga kring vad som händer med nätverken och kunskaperna som byggts upp i ett lyckat projekt efter projektets slut. Rapporter som denna kan bidra till att sprida delar av kunskaperna vidare med det är till liten tröst för dem som vill driva projektet vidare.

Andra mer personliga problem som skapade hinder var att flera av deltagarna i projektet hade upplevt traumatiska händelser från deras hemländer som skapat trauman. Kursledaren på Vreta naturbruksgymnasium beskriver hur det uppstod flera kaotiska diskussioner bland eleverna som handlade om motsättningar mellan kristna och muslimer. Fördomarna grundade sig i konflikter mellan muslimer och kristna i deras hemländer. Den kursansvarige på Vreta gymnasiet beskrev hur dessa konflikter kunde ta över hela undervisningen. I dessa situationer var återigen samarbete mycket viktigt mellan de olika skolorna. Detta problem visar även på att invandrare inte är en homogen grupp utan alla har olika bakgrunder och erfarenheter. Gruppens komposition kan ha stor inverkan på projektets resultat.

Vi har nu talat en del om de hinder som uppstod i projektet. Vilka har då varit faktorer som har gjort att detta projekt har fått ett positivt utfall? Jenny Svensson beskriver att hon tror att detta projekt har lyckats så bra för att man inte har krånglat till det. Man har använt sig av de resurser och kunskaper som redan finns. Naturbruksgymnasiernas erfarenheter av jord

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

och skogsbruk samt deras kursupplägg är en viktig del. En resursperson som har erfarenheter av att jobba med målgruppen utlandsfödda svenskar nämns även som mycket viktigt. Hur konstellationerna mellan parterna ser ut i projektet menar Jenny inte spelar någon roll, det kan vara allt från Arbetsförmedling, kommun till organisation bara man nyttjar kompetensen som redan finns. Naim på Marieborgs folkhögskola tyckte det var svårt att peka på någon speciell faktor som bidrog till det positiva resultatet men tycker att engagemanget som alla hade var viktigt. Att det fanns en person som höll i alla frågor och som hade det övergripande ansvaret var en annan viktig del i detta projekt. *”uppstod det några bekymmer hos deltagarna så löste jag det snabbt, jag kan uppleva att detta var en bra grej för projektet”*(Massi 2013). Andra faktorer som nämnts som bidragit till projektets resultat är mängden tid som lades ner på deltagarna och att de olika momenten i utbildningen bidrog till att ge deltagarna ett nätverk och kontaktytor på landsbygden.

Vad hände efter projektets slut? En viktig del inom projektledning är hur man hanterar projektets resultat och effekter. Effekttuppföljningen eller utvärderingen av ett lyckat projekt kan vara första steget i att genomföra samma sak fast på en bredare front (Tonquist2012:333). Projektet Grön framtid tog fram en modell för att arbeta med integration och sysselsättning på landsbygden som gav goda resultat men som i slutändan lades ned. Alla de intervjuade beskriver hur de arbetade hårt för att hitta en fortsatt finansiering av projektet *”det är lite ledsamt, alla inblandade vill fortsätta med det här projektet i en andra omgång med finansieringen var jobbig och byråkratisk”* (Massi 2013). Att inte hitta finansiering till att fortsätta projektet leder med all säkerhet till att projektet inte kan fortsätta. Detta gäller inte bara för detta projekt utan för alla projekt. Bara för att ett projekt inte fortsätter behöver det inte betyda att all kunskap och erfarenhet går förlorad. Att sprida kunskaperna och erfarenheterna vidare kan hjälpa andra. *”Det är många som vi har varit i kontakt med som har försökt starta liknande mindre projekt och som jag och Naim har stöttat på olika sätt, vi har delat med oss av våra erfarenheter och upplägg”*(Svensson 2013). Som

citaten ovan visar så har man arbetat med att just föra kunskaperna vidare.

En relevant fråga man kan ställa är varför ett till synes lyckosamt projekt inte lyckats hitta fortsatt finansiering, att de inblandade i projektet inte brytt sig i att försöka som förklaring kan uteslutas. Ett svar kan tänkas ligga i problematiken kring vem det är som äger integrationsfrågan. Som nämnts tidigare i rapporten så berör integration alla delar av samhället och därmed en mängd samhällsaktörer. Vem som tar huvudansvaret för integrationen och därmed finansieringen blir oklar.

Sammanfattning

Det finns flera saker som framträder som extra tydliga i detta projekt och som kan sägas karakteriserar arbetet.

- Man har genomfört ett gediget arbete i form av en förstudie i syfte att kartlägga behov och vilja i området för ett projekt riktat mot utlandsfödda svenskar och de gröna näringarna på landsbygden.
- Man har även identifierat behovet av kompetenser inom olika områden och etablerat kontakter med aktörer som besitter dessa kompetenser. Kompetenser inom utbildning och näringsliv har varit avgörande för projektets resultat.
- Kunniga och engagerade personer i projektet har bidragit till ett gott samarbete med ett tydligt syfte och mål som alla arbetat efter.
- Samarbetet med de olika aktörerna har skapat kontaktytor och nätverk för deltagarna mot de gröna näringarna och landsbygden.
- De har lagt stor vikt vid språkundervisningen och integrerat denna i projektets olika moment. Språkundervisningen har hela tiden kopplats till lantbruket och att utveckla deltagarnas yrkesspråk.

Grön plattform och landsbygdsintroduktion

Hushållningssällskapet Nord, Grans Naturbruksgymnasium, SFI och Arbetsförmedlingen.

Landsbygdsintroduktion är ett delprojekt i Grön plattform. Projektet syftar till att ”matcha arbetslösa utlandsföddas kunskap och intresse med landsbygdens behov av arbetskraft och kompetens.” I projektet varvas praktik, kompetensutveckling, nätverksbyggande och mentorskap i syfte att skapa kontakt med landsbygdsföretag i behov av arbetskraft. Grön plattform och landsbygdsintroduktion nominerades till årets integrationsinsats 2012 på ullbaggegalan (Landsbygdsdepartementet L2013.002).

Området som detta projekt har varit verksam inom har informellt benämnts ”fyrkanten” och syftar till fyrkanten mellan Luleå, Piteå, Älvsbyn och Boden. Camilla Häggström, som arbetade på Hushållningssällskapet vid den här tiden, hade genom kontakter med företag och genom samtal med sina arbetskollaborer hört att lantbruksföretagen i området hade svårt att hitta arbetskraft med rätt kompetens. Hushållningssällskapet Nord gjorde en förstudie där lantbruksföretag i området intervjuades. Frågor ställdes kring intresset att ta emot personer med utländsk bakgrund och om de över huvudtaget efterfrågade arbetskraft. Alla som intervjuats i förstudien var positiva till att ta emot och anställa människor med utländsk bakgrund om de hittade personer med rätt kompetens. Samtal med Arbetsförmedlingen hölls även där de beskrev samma svårighet att hitta personer med kompetens inom de gröna näringarna. Camilla beskriver hur det var en blandning av olika metoder och kontakten med olika källor som låg till grund för identifieringen av behovet.

Grön plattform och landsbygdsintroduktion är egentligen två separata projekt som löpte parallellt med varandra. Grön plattformens syfte var att genom ett samarbete med Arbetsförmedlingen hitta praktikplatser till arbetssökande invandrare. Camilla som var projektledare för detta projekt,

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

beskriver hur tanken vara att åka ut till företag på landsbygden och identifiera vilka arbetskraftsbehov de hade. Sedan skulle Arbetsförmedlingen kontaktas för att se vad de hade för arbetssökande utlandsfödda svenskar med en passande kompetens för att genomföra praktik på landsbygdsföretaget. Det visade sig dock att det inte alltid var så lätt att *”hitta rätt personer för rätt plats”* vilket gjorde att arbetsmetoden i projektet omarbetades. Ändringen som gjordes var att Arbetsförmedlingen tog kontakt med Camilla när de hade personer med rätt kompetens för de gröna näringarna och utifrån de leta efter företag som var lämpliga för individen i fråga. *”Jag kände att jag inte kunde leverera en person till ett företag då personerna med kompetensen inte fanns”* (Häggström, 2013). De uppstod även problem kring genomförandet så som transporter till och från praktikplatserna. Dessa praktiska logistikproblem återfinns i flera av de undersökta projekten men har på olika sätt lyckats lösas.

Efter att ha genomfört projektet ett tag insåg man att det fanns stora svårigheter i att bedöma de utlandsfödda svenskarnas kompetenser *”Det var svårt för mig att gå i god för dessa personer när de skulle ut till företagen, det fanns ingen validering av deras kompetenser”* (Häggström, 2013). Vid de tillfällen där man kunde lokalisera och säkerställa deltagarnas kompetenser gick det väldigt bra. Camilla berättar hur det vid ett tillfälle var svårt att bringa klarhet i en deltagares kompetenser men genom att personen deltagit i projektet Landsbygdsintroduktion kunde deltagaren rent praktiskt visa vilka kunskaper han besatt.

Projektet Landsbygdsintroduktion var det andra projektet som pågick parallellt med Grön plattform och som Camilla beskriver det, gick hand i hand med varandra. Landsbygdsintroduktion var en ren utbildning där idén till projektet uppstod genom att man såg att det fanns ett intresse hos SFI-studenter kring att jobba inom de gröna näringarna. Tio SFI-deltagare i ”fyrkantenområdet” fick under ett antal dagar gå en introduktionskurs på Grans- och Kalix naturbruksgymnasier. På naturbruksgymnasierna fick de delta i olika aktiviteter. *”De fick köra traktor, klippa får, delta vid mjölkning*

Samverkans- och arbetsformer i integrationsprojekt på landsbygden

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

samt genomföra studiebesök på olika lantbruksföretag” (Hägström, 2013). Samarbetet mellan Hushållningssällskapet och naturbruksgymnasierna blev väldigt stort i denna utbildning där naturbruksgymnasierna ställde upp med personal och lokaler. Naturbruksskolorna insåg att de inte når ut till gruppen utlandsfödda svenskar. Att få denna grupp att intressera sig för naturbruksutbildningar sågs som viktigt. Naturbruksskolorna har ett svikande elevunderlag och målgruppen utlandsfödda svenskar såg som en onyttjad källa för att öka elevantalet på skolorna.

Bo Viberg som är rektor på Grans naturbruksgymnasium beskriver hur projektet landsbygdsintroduktion började som ett resonemang där de tyckte att det inte fanns en bättre arena än ett naturbruksgymnasium för att genomföra en landsbygdsintroduktion. *”vi är ju fullt utrustade för denna typ av frågor och utbildning eftersom vi har gymnasieutbildningar för de gröna näringarna”* (Viberg, 2013). Om det var Naturbruksskolorna som höll i själva utbildningen så skötte Hushållningssällskapet kontakterna med SFI i Luleå och Piteå. I projektet landsbygdsintroduktion ville man ge deltagarna en generell bild av hur lantbruket ser ut i Sverige och för Norrbotten. Deltagarna har oftast en helt annan bild av landsbygden och lantbruket från deras hemländer där statusen och den tekniska nivån i lantbruket är väldigt låg. I utbildningen ville man visa deltagarna hur man arbetar med lantbruk i Sverige och att det inte har en låg status. Utbildningen genomfördes en dag i veckan under en tio veckors period, att utbildningstillfällena var så utspridda medförde att det schematekniskt var enkelt att lösa. Utbildningen varvade teori och praktik där de under de praktiska delarna fick åka ut på studiebesök på olika gårdar. Bo beskriver hur introduktionen blev förhållandevis ytlig men gav en god introduktion till det svenska lantbruket.

Maud Johansson, som var samarbetspartnern på SFI, berättar hur hon blev kontaktad av Hushållningssällskapet angående deltagare till landsbygdsintroduktionsprojektet. Maud beskriver hur hon med en gång såg potentialen i detta projekt. Hon hade tidigare arbetat med yrkessvenska och i samband med det varit ute på studiebesök på olika gårdar och utifrån de

Samverkans- och arbetsformer i integrationsprojekt på landsbygden

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

erfarenheterna kunnat se att projektet hade potential. Många av eleverna på SFI har arbetat med jordbruk i sina hemländer. Men att arbeta med jordbruk var för dem inte ett yrkesval utan en nödvändighet för att överleva. Denna beskrivning av jordbruket som en nödvändighet kan ses som en del i bilden av landsbygden och jordbruket som något med låg status.

Samarbetena kunde lätt bli lite röriga då det var två projekt som pågick samtidigt. I Grön plattform var samarbetet mellan Hushållningssällskapet och Arbetsförmedlingen centralt. Leif Pääjärvi var den på Arbetsförmedlingen som arbetade med detta projekt. Han beskriver sin primära uppgift som att rekrytera deltagare och att ta beslut om aktivitetsstöd och praktikstöd. Vid själva rekryteringen av deltagare hade Hushållningssällskapet och Arbetsförmedlingen ett nära samarbete. Inledningsvis hölls informationsträffar för utlandsfödda svenskar som var intresserade av de gröna näringarna. Därefter hölls enskilda möten med intresserade individer. Under de individuella mötena med intresserade utlandsfödda svenskar deltog oftast Camilla från Hushållningssällskapet där de berättade om projektet och de olika aktiviteterna som ingick. ”Att vi har samverkat nära varandra i den här gruppen har varit avgörande(...) vi har stött på hinder som främst handlat om transporter men i och med att vi har varit med hela tiden har vi kunnat hantera detta på ett bra sätt” (Pääjärvi, 2013). Även Camilla på Hushållningssällskapet beskriver hur viktigt det var med ett gott samarbete med Arbetsförmedlingen. Viktigt var även att hitta rätt personer på Arbetsförmedlingen som besitter rätt kompetens för det berörda projektet.

För projektet Landsbygdsintroduktion var samarbetet mellan Hushållningssällskapet, SFI och naturbruksgymnasierna centrala. På SFI beskriver man hur man har samarbetat med naturbruksgymnasierna kring undervisningen i svenska språket. Deltagarna fick ta med sig dagböcker till Grans naturbruksgymnasium, i dessa böcker fick de skriva ner ord som de tyckte var svåra eller inte förstod för att sedan få dem förklarade under SFI-undervisningen. Samarbetet med Grans naturbruksgymnasium var även det

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

bra där skolan ställde upp med lokaler och personal. Personen som höll i utbildningen på Grans naturbruksgymnasium beskriver hur han sedan tidigare har lång erfarenhet av att jobba i utvecklingsländer med lantbruksfrågor. Han beskriver att ett omfattande arbete ligger i att ändra invandrarnas bild av landsbygden och de gröna näringarna som fattig och med låg status. Som nämnts tidigare i texten så är personer med rätt kompetens viktig för att ett projekt skall lyckas. Det har tydligt framgått att det funnits en god kunskap på Grans naturbruksgymnasium kring gruppen utlandsfödda svenskar. Dessa kunskaper kring målgruppen har lett till att man haft en tydlig bild över hur man skall arbeta och med vad man skall arbeta med.

Några hinder som uppstått kring transporter har redan nämnts. Vid upprepade tillfällen uppstod det problem kring transporter, landsbygden i fyrkantsområdet kännetecknas av glesa strukturer och långa avstånd där kollektivtrafiken inte alltid är utbyggd. I projektet Grön plattform uppstod problem med transporterna ut till de olika praktikplatserna. De hade flera deltagare som hade kompetensen för att jobba på lantbruk men hindrades av att de inte kunde ta sig ut till praktikplatserna. I projektet Landsbygdsintroduktion uppstod samma problem att ta sig ut till Grans naturbruksgymnasium, då var finansieringen av busskorten utgjorde ett hinder då SFI inte hade pengar till att finansiera transporten. Detta löstes dock genom att kursansvarige på Grans naturbruksgymnasium talade med Länstrafiken och lyckades ordna gratis resor för deltagarna. Projektledaren på Hushållningssällskapet följde även med deltagarna i bussen ut till skolan varje gång.

Det enskilt största hindret man stötte på var valideringen av kompetenser hos de utlandsfödda svenskarna, något som både handläggare på Arbetsförmedlingen och projektledaren på Hushållningssällskapet påtalar ”*Det var svårt att bedöma vad de hade för kompetenser och säkerställa dessa*” (Häggström 2013). Ett omfattande arbete i projektet lades på att just lyfta frågorna kring validering av kompetenser och att dessa var ett stort

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

problem som behöver lösas. Handläggaren på Arbetsförmedlingen beskriver hur det på Arbetsförmedlingen finns verktyg för att arbeta med validering av kompetenser men att det är något som måste utvecklas. Det kan vara svårt för svenska arbetsgivare att värdera den utrikesföddas arbetslivserfarenheter och utbildning från hemlandet. När Arbetsförmedlingen arbetar med validering anlitas en entreprenör inom en viss bransch som får avgöra kompetensnivån för att sedan göra ett utlåtande.

Vad var det då som gjorde att projektet har fått ett positivt utfall och vilka möjligheter har detta projekt skapat? Ett av hindren som beskrevs var valideringen men när man lyckades med valideringen resulterade det ofta till ett jobb för deltagaren. Att man lade mycket tid på att validera kunskaper och erfarenheter hos individerna ökade deras chanser till anställning markant. *”Vi hade en kille från Bosnien där en person från hans hemland ringde upp och berättade att han hade haft ett lantbruk hela sitt liv och kunde köra traktor. Killen från Bosnien fick jobb direkt efter sin praktik”* (Häggström, 2013). Citatet beskriver ett sådant tillfälle där man genom att ha säkerställt personens kompetenser lyckats skapa ett jobb inom lantbruket. Andra viktiga faktorer som lyfts fram för projektets resultat var rätt kontaktpersoner hos de olika samarbetsparterna, att utveckla ett nära samarbete med kontaktpersoner som är kunniga inom området integration och gröna näringar.

Vad beträffar språkkunskaper har det i projektet Grön framtid handlat om att utveckla yrkesspråket. Viktigt har varit att integrera språkundervisningen på SFI med de mer praktiska momenten på Grans naturbruksgymnasium. *”En av deltagarna som hade stora svårigheter med det svenska språket var extremt intresserad av jordbruk. Under kursen fick vi nästan hålla tillbaka honom, han ville alltid vara först med att prova maskiner och traktorer eller att mjölka kor. Samma person fick senare en fast tjänst på ett jordbruk tack vare detta projekt”* (Johansson 2013). Med hjälp av att integrera språket och lantbruket fick deltagarna en större förståelse hur viktigt det svenska språket är ute på arbetsplatser. För Arbetsförmedlingens del har projekten som

plattform givit goda erfarenheter kring hur man kan arbeta med utlandsfödda svenskar och de gröna näringarna.

Som har nämnts tidigare är projektets slutfas en minst lika viktig del som starten och genomförandet (Tonquist 2012). Av de intervjuer som genomförts ser man att projekten fått stort genomslag efter att de avslutats, framförallt hos Arbetsförmedlingen. Handläggaren på Arbetsförmedlingen beskriver ”*Jag tror att vi har skapat möjligheter och en plattform för den här gruppen inom de gröna näringarna*”. Han fortsätter att beskriva hur de tänker ta de kunskaper och erfarenheter de fått ifrån projektet Grön plattform och använda det inom ramen för deras egen verksamhet. De kommer att använda de verktyg Arbetsförmedlingen har så som praktik, för att fortsätta utveckla kontakterna med de gröna näringarna. Även om projektet Grön plattform avslutas så verkar kunskaperna och arbetsmetoden leva vidare.

Vad gäller projektet Landsbygdsintroduktion gav erfarenheterna upphov till flera nya idéer på Grans naturbruksgymnasium. Kursansvarig på Grans naturbruksgymnasium beskriver hur de kunde ha varit mer förbereda på projektets avslut och hur man skulle arbeta vidare med utbildningen. ”*Alla deltagarna ville gå vidare med den här inriktningen och det var kanske det som var nackdelen att vi inte kunde göra något mer när projektet tog slut*”(Viberg 2013). Han fortsätter att beskriva hur det i ett sådant här projekt är viktigt att i ett tidigt skede tänka på ”steg två” detta för att kunna erbjuda en djupare naturbrukskompetens för de deltagare som efter introduktionen vill arbeta med lantbruk. Det fanns många idéer kring hur man skulle kunna använda erfarenheterna från projektet i framtiden. Bland annat fanns idéer kring att använda plattformen i Landsbygdsintroduktion för att arbeta med värdegrundsfrågor och demokratifrågor på skolan. Tanken var att involvera Grans egna elever i olika integrationsprojekt. Man påtalade även elevfördelningen på naturbruksskolorna där endast tre procent av eleverna har utländsk bakgrund. Att locka elever med utländsk bakgrund har

blivit allt viktigare, dels för att öka elevunderlaget men även för att få en varierad elevsammansättning.

Det finns alltså ett intresse och en drivkraft på naturbruksskolorna att fortsatt arbeta med projekt som Landsbygdsintroduktion. Ett intresse från Arbetsförmedlingen att samarbeta med naturbruksskolorna kring yrkesutbildningar och validering av kompetenser. Det finns ett uttalat behov hos lantbrukare av arbetskraft med rätt kompetens. Att alla parter har ett intresse av att arbeta med integration i de gröna näringarna är en viktig förutsättning för att man i fortsättningen skall samarbeta kring dessa frågor.

Projektet Grön plattform och Landsbygdsintroduktion har likt projektet Grön framtid i Östergötland gjort en gedigen behovsbedömning före projektets start. De har även identifierat samarbetsparter med god kompetens inom de gröna näringarna och att arbeta med gruppen utlandsfödda svenskar. Man har även samarbetat med personer som haft ett intresse och en god förståelse av landsbygden de gröna näringarna och utlandsfödda svenskar. Detta har lett till ett stort samarbete där alla har arbetat efter samma mål. I Projektet Grön plattform har man även i ett tidigt skede bedrivit ett arbete för att föra kunskaperna och metoden från projektet vidare. Man har varit tydliga med att det långsiktiga arbetet kring integration i de gröna näringarna skall bedrivas av Arbetsförmedlingen.

Sammanfattning

Projektet Grön plattform och Landsbygdsintroduktion liknar på många sätt projektet Grön framtid. Det som karakteriserar arbetet i dessa projekt är;

- De har likt Grön framtid genomfört en gedigen förstudie för att identifiera kompetens, intresse och behovet i området.
- De har genom samarbetet med olika aktörer haft en hög kunskapsnivå, diversifierat insatserna i projektet och sammantaget optimerat resursnyttjandet.

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

- Alla inblandade aktörer har haft ett intresse av att samarbeta kring integration.
- Man har med hjälp av SFI och naturbruksskolorna fokuserat på att utveckla yrkesspråket genom att integrera språkundervisning med praktiska moment i lantbruksutbildningen.
- Valideringen av deltagarnas kompetenser har setts som det största hindret för etablering på arbetsmarknaden, mycket arbete har därför lagts på att arbeta med validering genom bland annat praktikarbete.
- De har arbetat för att öka kunskapen och kontakten mellan utlandsfödda svenskar, landsbygden och jordbruket genom praktiker och utbildningar.

Eco Trails

Leader Söderslätt, Trelleborgs kommun

Eco-trails är ett projekt inom jord-och skogsbruk och miljö för långtidsarbetslösa och nya svenskar. I projektet involverades Trelleborgs kommun, Arbetsförmedling, och Leader Söderslätt. Projektet bygger på att deltagarna får utbildning och praktik i andra leaderprojekt och små företag. Praktiken görs i projekt och företag som är verksamma inom gröna näringar och miljö. Målet med projektet är att efter 8 till 10 månader skall deltagarna ha fått jobb inom den gröna sektorn eller startat eget. Av 14 deltagare har 10 fått jobb.

EcoTrails projektet ägde rum i Leader Söderslätts område vilket består av fyra olika kommuner, Skurup, Vellinge, Svedala och Trelleborg och Vissa delar av Malmö. Landsbygden i området präglas av lantbruk med undantag för delarna av Malmö som benämns som pendlingsbyar.

Idén till projektet uppstod genom att man på leaderkontoret fick indikationer om att arbetslösheten bland utlandsfödda svenskar i området var hög. Man

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

såg även att det fanns mycket att göra på landsbygden i området, flertalet av leaderprojekten inom de gröna näringarna hade ett behov av arbetskraft. Kring dessa behov föddes idén om att koppla samman långtidsarbetslösa svenskar och invandrare med projekt inom de gröna näringarna på landsbygden. Praktikplatser på de olika projekten i kombination med utbildning och studiebesök anordnades för att göra deltagarna mer attraktiva på arbetsmarknaden. ”*Det var en bra grej eftersom leaderprojekten fick lite hjälp och de fick nya idéer från de utifrån kommande praktikanterna*”(Sylven 2013). Praktiken skapade ett ömsesidigt utbyte av erfarenheter och perspektiv som enligt verksamhetsledaren Rigmor Sylven var mycket viktigt i att bryta ner fördomar om invandrare och landsbygden. Några av deltagarna hade varit bosatta i Sverige i mer än 18 år och hade aldrig varit utanför stadens gränser. Att få vissa att åka buss ut från staden var bara det ganska svårt.

Innan projekt och praktikanter valdes ut kontaktade verksamhetsledaren på leaderkontoret arbetsförmedlingarna och kommunernas arbetsmarknadsavdelningar. Detta för att få deras synpunkter på hur man skulle gå till väga med att organisera projektet samt även undersöka om det fanns ett behov och ett intresse för landsbygden och de gröna näringarna. Det var kommunerna och deras arbetsmarknadsavdelning som i detta projekt hade hand som rekryteringen av deltagare. De som deltog i projektet tilldelades ett aktivitetsstöd. Innan urvalet av deltagare gjordes hade man möten med kommunen om vilka kriterier deltagarna skulle uppfylla. Främst handlade dessa kriterier om att de skulle ha ett intresse för landsbygden och de gröna näringarna och att de i framtiden skulle kunna tänka sig att jobba inom de gröna näringarna. Man blev ganska förvånade över hur många som faktiskt var intresserade av de gröna näringarna. ”*Deltagarna fick följa med ut och se de olika projekten och bestämma om de var intresserade eller inte, det var faktiskt inte många som inte var intresserade*”(Sylven 2013).

Deltagarna i detta projekt var främst från Kosovo och Bosnien samt långtidsarbetslösa svenskar. Projektansvarige på Leader berättade hur hon

hade jobbat i Bosnien och lärt sig språket. Detta hade hon stor nytta av då hon kunde fungera som tolk för deltagarna.

Till skillnad från i de andra två undersökta projekten hade projektledaren för Eco-Trails ansvar för nästan alla moment i projektet, både utbildningsdelen, praktikplatserna och studiebesöken. Utbildningarna syftade främst till att ge deltagarna kunskaper om olika maskiner och fordon såsom röjsåg, motorsåg och traktor. Planer fanns på att ge deltagarna utbildning i fler maskiner men utbildningarna som Skogsstyrelsen tillhandahöll var mycket kostsamma. I detta projekt köptes alltså utbildningspaket in från Skogsstyrelsen.

Hur man anordnade praktikplatser skiljde sig även det från hur man gjort i de andra två projekten. I de andra projekten nyttjade man LRFs respektive Hushållningssällskapets kontaktnät inom de gröna näringarna, i Eco-Trails projektet använde man sig av leaderfinansierade projekt i de gröna näringarna. Det var alltså inte praktikplatser på företag utan i projekt som oftast leddes av ideella föreningar. Kontakten med företag uteblev dock inte då många olika företag var involverade i leaderprojekten. I ett av projekten som deltagarna praktiserade på skulle en 30 kilometer lång å restaureras där 130 olika företag var involverade i arbetet. *”I alla de här projekten så var det inte bara leaderprojektet som var inblandade utan det var även underleverantörer, privata företagare och andra projektledare, det var tack vara dessa kontakter som många fick jobb”*(Sylven 2013). Leaderprojekten var således en del i större projekt och fungerade som en ingång och en plattform för deltagarna att etablera kontakter i de gröna näringarna.

Inom de projekt som deltagarna gjorde praktik fanns ett stort engagemang kring deltagarna och alla var måna om att de skulle komma in på arbetsmarknaden. Också lokalbefolkningen engagerade sig i deltagarna *”Många människor på landsbygden som bodde runtomkring engagerade sig när de såg hur deltagarna var ute i ur och skur, de kom och gav dem kaffe och fika”* (Sylven 2013).

Ett av de leaderfinansierade projekten som tog emot praktikanter var

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

Hörtehamn som drevs av en ideell förening och arbetade med hamnutveckling. Sex personer fick turas om i omgångar att komma ut och göra praktik vid Hörtehamn. Projektledaren i Hörtehamn märkte i ett tidigt skede att deltagarna som gjorde praktik trivdes bra i projektet och med sina arbetsuppgifter. Projektledaren inledde därför ett närmare samarbete med Eco-Trails projektet där leaderfinansiering ordnades för att kunna anställa utlandsfödda svenskar för att arbeta i Hörtehamn i 2 år. Under de kommande två åren skulle de utlandsfödda invandrarna arbeta med att anlägga byggnader i hamnen. Projektledaren vid Hörtehamn beskriver hela arbetet med de utlandsfödda svenskarna som en läroprocess där den ideella föreningen, praktikanterna och projektägarna lärde sig nya saker hela tiden.

Praktiken och arbetet vid Hörtehamn gav deltagarna kontakter och ett nätverk på landsbygden. ”Arbetet vid Hörtehamn involverade många olika aktörer, allt från hantverkare, maskinförare till lantbrukare. Projektet skapade således kontaktytor mellan praktikanterna och de inblandade aktörerna”(Nilsson 2013).

Eco-Trails projektet är kanske det projekt som har sett lite annorlunda ut jämfört med de två förstnämnda projekten. I detta projekt har man i större utsträckning samarbetat och nyttjat resurser som finns inom landsbygdsprogrammet och leaderverksamheten. Att man nyttjat de resurser som finns inom leaderverksamheten kan bero på att Projektledaren för Eco-Trails var även verksamhetsledare för Leader Söderslätt. I arbetet med att rekrytera deltagare har man haft ett fungerande samarbete med kommunerna. Samarbetet med Trelleborgs kommuns handläggare har i detta projekt upplevts som mycket positivt. ”*det var en jättebra kille från Trelleborgs kommun som följde deltagarna konstant. Han och jag hade jättebra kontakt och vi var ofta ute tillsammans vid de olika praktikplatserna*”(Sylven 2013). Citatet visar hur projektledaren för Eco-Trails upplevde samarbetet med Trelleborgs kommun. Samarbetet som projektet hade med arbetsförmedlingen upplevdes inte lika positivt, man kände att Arbetsförmedlingen främst bara var intresserad av statistiken på

hur många som fick arbete av deltagarna.

Det har funnits ett stort intresse och kunskap hos alla inblandade aktörer vilket har gjort att samarbetet kring projektet varit stort. Både kommunens representanter och verksamhetsansvarige på Leader har regelbundet följt upp deltagarnas arbete på praktikplatserna. Projektledaren vid Hörtehamn beskriver hur det har varit viktigt med en ömsesidig dialog kring förväntningar och förutsättningar för praktiken.

Kunniga och intresserade samarbetsparter har beskrivits som viktigt i detta projekt men detta har även upplevts som det största hindret. *”Det som kan vara ett problem när man gör sådana här projekt är att bra personer inte stannar länge på en och samma arbetsplats”*(Sylven 2013). Handläggaren på Trelleborgs kommun som nämnts tidigare var mycket engagerad och kunnig. Samarbetet med honom beskrivs som mycket bra och var en bidragande faktor till att projektet lyckats så väl. Under slutet av projektet slutade handläggaren på kommunen vilket lett till att man i projektet haft problem att hitta en ersättare som är lika engagerad i integrationsprojekt. *”Det största problemet i sådana här projekt är att de som är engagerade och vill någonting och ser möjligheter de försvinner. Istället kanske man får en människa som jobbar mellan åtta och fyra och bara vill sitta av tiden”*(Sylven 2013). Problemet med att hitta kunniga och drivna personer i projektarbeten gäller för alla projekt och vikten av så kallade eldsjälar återfinns i mycket litteratur (SOU 2008:56).

Att få en fortsatt finansiering har i de andra projekten varit svårt men för Eco-Trails projektet har man inte upplevt att det varit några problem att ordna en fortsatt finansiering. Projektet har förlängts med ett år och kommer att dra igång igen till våren då det är mer gynnsamma förhållanden för uteaktiviteter.

Sammanfattning

Till skillnad från de andra två redovisade projekten såg samarbetet och organisationen lite annorlunda ut i detta projekt.

Samverkans- och arbetsformer i integrationsprojekt på landsbygden

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

- Man har på ett smart sätt nyttjat befintliga resurser genom att använda leaderprojekt som praktikplatser.
- De beskriver hur man genom praktikplatserna har skapat kontaktytor och nätverk för deltagarna med många aktörer och arbetsgivare på landsbygden.
- Man har blandat långtidsarbetslösa svenskar med utlandsfödda svenskar i grupperna vilket har upplevts som väldigt positivt och gynnat språkutvecklingen hos de utlandsfödda svenskarna.
- Engagerade samarbetsparter beskrivs som en viktig del i projektets positiva resultat.

Resultat och diskussion

En grundförutsättning för alla former av integration är att det sker en kontakt mellan utlandsfödda svenskar och samhället de befinner sig i. Det saknas kontaktytor mellan invandrare och företag på landsbygden (SOU 2008:56). Av de intervjuer som har gjorts framgår det även att det inom ramen för de omnämna projekten i denna rapport saknades kontaktytor mellan invandrare och landsbygden innan projekten drog igång. Naim Massi beskriver bland annat hur utlandsfödda svenskar ofta hamnar i större städer och tar sig inte ut på landsbygden där lantbruket och lantbrukarna arbetar. Detta innebär att dessa två parter nästan aldrig träffas. Rigmor Sylven beskriver hur flera av deltagarna i projektet Eco-trails bott i Sverige i 18 år och under den tiden aldrig varit utanför stadens gränser. Detta kanske är ett extremt exempel med belyser den problematik som finns kring kontaktytor mellan utlandsfödda svenskar och landsbygden. Ytterligare en faktor som försvårar kontaktskapandet mellan landsbygdsföretag och utlandsfödda svenskar är transporter och kommunikationer. I alla tre undersökta projekt upplevde man problem som rör deltagarnas resor till de olika praktikplatserna på landsbygden.

Parterna involverade i samarbetet

Syftet med detta arbete var att ta reda på hur man har samarbetat i projekten och hur de olika aktörerna i de tre olika projekten har uppfattat arbetet. Genom kvalitativa intervjuerna med centrala aktörer kring deras upplevelser av arbetet och samarbetet. Det som är viktigt för att få en så god bild som möjligt av hur samarbetet sett ut och upplevts är att just identifiera de olika aktörer som haft en betydande roll förstå vad de har arbetet med.

Generellt för de tre projekten är att det finns tre kategorier av aktörer som har samarbetat. Dessa är: *Utbildare* det vill säga de som har kunskap om

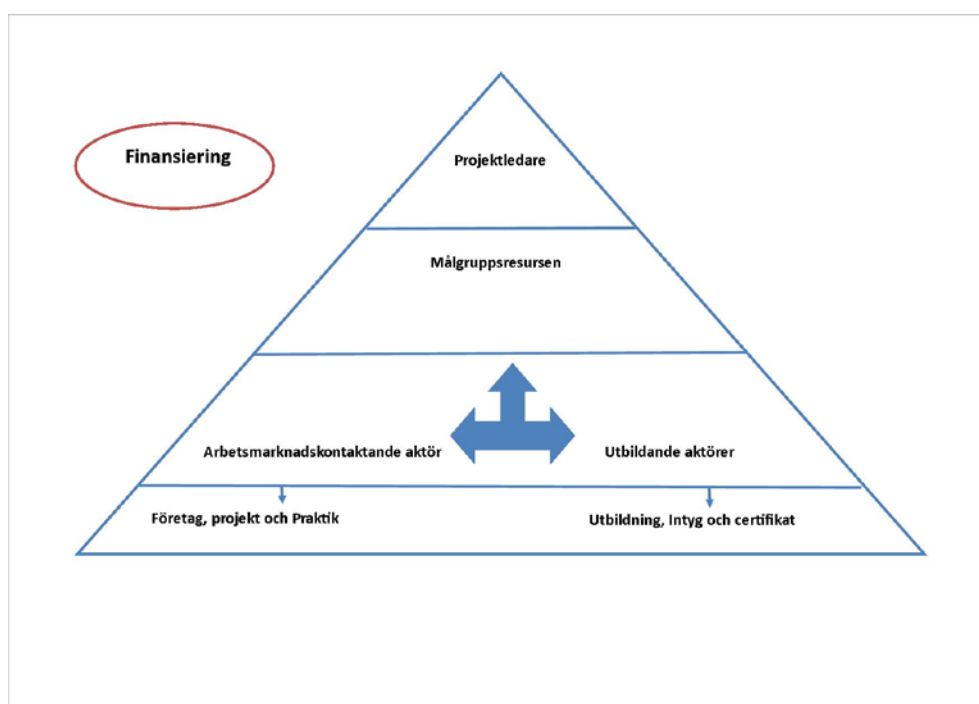
Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

och håller i de olika utbildningsdelarna i projekten. I Grön Plattform och Landsbygdsintroduktion var utbildarna lärarna på Grans naturbruksgymnasium som höll i lantbruksutbildningsdelen samt lärarna på SFI som höll i svenskutbildningen. I projektet Grön Framtid var det lärarna på Naturbruksgymnasierna Vreta och Himmelstalund som höll i lantbruksutbildningen och lärarna på Marieborgs folkhögskola som höll i svenskutbildningen. Utbildande aktör i Eco-Trails projektet var Skogsstyrelsen.

Den andra kategorin av samarbetsaktör är *arbetsmarknadskontakten* som ordnat kontakten med de gröna näringarna på landsbygden. Både Grön plattform och Grön framtid har haft en likartad uppbyggnad med ungefär samma sorts samarbeten. Arbetsmarknadskontaktande aktör har i dessa projekt varit LRF respektive Hushållningssällskapet. De har genom deras omfattande nätverk och kontakter med lantbruksföretag anordnat praktikplatserna åt deltagarna. projektet Eco-Trails såg lite annorlunda och ut och arbetsmarknadskontakten anordnades av Leaders verksamhetsledare. Leader som finansierar en mängd olika projekt på landsbygden använde sig av dessa projekt för att anordna praktikplatser åt deltagarna. Den tredje och sista kategorin av aktör kallas i detta arbete för *målgruppsresursen*. Målgruppsresursen är den aktör som har haft kunskaper om och tillgång till målgruppen utlandsfödda svenskar. I projektet Grön Plattform och landsbygdsintroduktion har Arbetsförmedlingen haft rollen som målgruppsresurs, i Grön framtid har Marieborgs folkhögskola haft denna roll. I projektet Eco-Trails har kommun fyllt rollen som målgruppsresurs. Finansiären skulle även kunna ses som ytterligare en kategori av aktör, finansiären är minst lika viktig som de andra aktörerna men har i dessa projekt inte haft en aktiv roll i samarbetet. Av denna anledning är finansiären inte lika intressant för frågeställningen i detta arbete.

För att tydliggöra samarbetet och organisationen i projekten har en modell tagits fram (Se figur 1.1). Figuren visar de olika samarbetsnivåerna i projektet, högst upp i figuren är projektledaren med en ledande och

organiserande roll. Det är viktigt att påpeka att en aktör kan inneha flera roller. Projektledarna har arbetat på Hushållningssällskapet, LRF och Leader och har då även arbetat med arbetsmarknadskontakterna genom deras nätverk med lantbrukare och leaderprojekt på landsbygden. De utbildande aktörerna har som i Marieborgs folkhögskolas fall varit både utbildare och målgruppsresurs.

Figur 1.1

I den statliga offentliga utredningen *Mångfald som möjlighet* undersöker de vilka åtgärder som behövs för att öka integrationen på landsbygden. Utredningen lyfter fram arbetspraktiker för att öka kontakten med näringslivet på landsbygden, ökad information om landsbygden och kombinerad språkutbildning med yrkesutbildningar inom de gröna näringarna.(SOU 2008:56). De åtgärder som nämnts ovan går alla att hitta i de tre projekten som har undersökts. Praktiker har genomförts på olika lantbruksföretag i syfte att främja arbetsmarknadskontakterna för de utlandsfödda svenskarna. Praktikarbetet har även varvats med olika utbildningar inom lantbruk och det svenska språket, språkundervisningen

har i både Grön framtid och Grön plattform kopplats till lantbruksarbetet för att utveckla yrkesspråket hos deltagarna.

Upplevelserna av samarbetet

Efter att ha fått en god bild av vilka som varit centrala aktörer i dessa projekt och vad de haft för uppgift kan man börja fundera över hur de har upplevt samarbetet.

Projektens samarbeten med olika aktörer har gjort att man haft en hög kompetens i varje aktivitet som ingått i projekten. Att organisera sig och arbeta med olika aktörer med olika kompetensområden är inget nytt och används ofta som strategi inom företagsutveckling. Att samarbeta med olika organisationer eller företag kan ge tillgång till mer resurser och kompetens (Svensson et al 2007:45ff). På samma sätt som man talar om hur små företag genom samarbeten kan ge tillgång till mer resurser och kompetens kan man med fördel se projekt på samma sätt. Både Grön framtid projektet och Grön plattform har haft resurser och hög kompetens inom utbildning och arbetsmarknad. Grön framtid har även haft en extra hög kompetens kring målgruppen utlandsfödda deltagare genom Naim Massis långa erfarenhet av att ha arbetat med denna målgrupp.

Relationen mellan aktörerna i de tre projekten har präglats av att vara informell där man snabbt har kontaktat varandra när frågor eller problem har uppstått. En viktig komponent för ett lyckat samarbete som beskrivs i litteratur är just goda relationer mellan de inblandade aktörerna. Samarbete är en social process där en god samverkan kräver goda relationer mellan aktörerna (Svensson et al. 2007:40). Av intervjuerna som gjorts med de tre projekten i detta arbete kan man se att alla aktörer haft en likartad bild av samarbete. Det har varit ett mycket gott samarbete som präglats av god förståelse kring gröna näringar, integration och en samsyn kring projektets syfte och insatser.

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

Ett av huvudmålen med att samarbeta är att optimera användningen av resurser som finns tillgängliga (Tonquist 2012:14). Projekten Grön framtid och Grön plattform har genom förstudier identifierat behovet av och kompetensen kring det tänkta projektet. Genom att ha samarbetat med aktörer som har kunskaper kring utbildning, utlandsfödda svenskar och näringslivet har resursanvändningen optimerats och skapat en hög kunskapsnivå och kvalitet i projektens olika delar. Kunskap och kvalitet har i utbildningsdelen av projekten skapats genom samarbeten med naturbruksgymnasier. Naturbruksgymnasierna har haft ett stort engagemang och intresse för integrationsprojektet. De kom 2012 ut med en rapport kring naturbruksgymnasiernas som en resurs i mångfaldsarbetet på landsbygden. I rapporten beskriver de hur endast tre procent av eleverna på naturbruksskolorna har utländsk bakgrund. Att öka detta antal skulle både gynna skolorna och mångfalden på landsbygden (Elinder 2012). Det är tydligt att de ser sig själva fylla en viktig roll i integrationsarbete på landsbygden. Projekt som dessa skapar kontaktytor mellan naturbruksskolorna och utlandsfödda svenskar och har gett ett ökat intresse och förståelse för de gröna näringarna.

Vad har då varit avgörande för det goda samarbetet i dessa projekt? Tre faktorer sticker ut som extra viktiga för det goda samarbetet. Alla inblandade aktörer har haft ett intresse för integration och sett möjligheterna som projektet kunde skapa. Den andra avgörande faktorn var tydligheten i kommunikationerna mellan aktörerna och med deltagarna kring vad projektet innebär och vad som förväntas. Denna tydlighet har minimerat missförstånden i projekten och således minskat problemen. Slutligen har det goda samarbetet skapat möjligheter att integrera olika insatser med varandra såsom svenskundervisningens koppling till den praktiska lantbruksundervisningen.

En metod baserad på parternas perspektiv

Finns det då någon gemensam nämnare för vad dessa samarbeten har lyckats åstadkomma? Och går det att skapa en modell för hur man i framtiden kan arbeta kring integration på landsbygden utifrån perspektiven på arbetet i de tre projekten som redovisats ovan. Att formulera en specifik modell för hur man skall arbeta med integrationsprojekt på landsbygden är mycket svårt och kanske inte lämpligt att göra. Varje projekt i varje område i varje del av landet har olika förutsättningar och olika aktörer som kan tänkas involveras. Utlandsfödda svenskar är ingen homogen grupp och kompositionen av deltagare ger således olika behov av insatser. Det finns dock en del saker som i de tre studerade projekten beskrivits som viktiga för projektens goda resultat som bör vara med i framtida integrationsprojekt på landsbygden. Dessa är;

- En gedigen förstudie där förutsättningar, behov och resurser i projektområdet har kartlagts.
- Skapandet av kontaktytor och nätverk mellan utlandsfödda svenskar och aktörer på landsbygden.
- Arbetet kring validering av deltagarnas kunskaper. arbetsgivare kräver ofta referenser och intyg på kunskaper, referenser från deltagarnas hemländer är inte alltid lätta att värdera och bekräfta för en arbetsgivare.
- Integrering av språkundervisning i praktiker och i yrkesutbildningar. Goda kunskaper kring yrkesspråket har beskrivits som mycket viktigt och den praktiska förankringen av språket har underlättat inläringen.

De punkter som nämnts ovan som viktiga för det goda resultatet har varit möjliga att genomföra på grund av just det tydliga samarbetet mellan arbetsmarknadskontaktandeaktör, utbildande aktör och målgruppsresursaktören. Möjligheten att genomföra aktiviteter och åtgärder

Samverkans- och arbetsformer i integrationsprojekt på landsbygden

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

i projekten hänger tätt ihop med vilka aktörer man valt att samarbeta med, hur väl aktiviteterna och åtgärderna har implementerats hänger i sin tur ihop med hur väl man har samarbetat mellan aktörerna. Att hitta en modell för hur man kan arbeta med integration på landsbygden kräver således en förståelse av hur samarbetet har sett ut och vilka roller de haft.

Forskning kring integration visar på att ett engagemang från både privata, offentliga och ideella sektorn är viktig för att lyckas skapa en god integration. Att lyckas skapa kontaktytor mellan utlandsfödda svenskar och olika grupper och sektorer har även de påvisats ha positiva effekter för integrationen. Det samlade kontakterna, nätverken och kunskaperna som naturbruksskolorna, Lantbrukarnas riksförbund, Hushållningssällskapet och Arbetsförmedlingen har på landsbygden är tillsammans mycket stora. Det goda samarbetet mellan dem har skapat insatser som är diversifierade och anpassade efter målgruppen. Det har även lett till fler kontaktytor mellan deltagarna i projekten och aktörer på landsbygden. Det verkar således finnas en koppling mellan att involvera flera aktörer i arbetet med integration, hur tätt de har samarbetet och kontaktytorna som skapas genom samarbetena.

Man skulle med fördel kunna se dessa projekt och deras arbetsformer som mindre modeller för hur man i stor skala nationellt skulle kunna arbeta med integration på landsbygden. Genom att etablera tydliga samarbetsstrukturer mellan arbetsmarknads- målgruppsresurs och utbildande aktörer mot ett gemensamt mål. Vad emellertid landsbygdsprogrammets roll i detta sammanhang skulle vara är svårt att säga. Det står dock klart att varje integrationsprojekt som genomförs i landsbygdsprogrammet genererar nya och effektiva kontaktytor mellan landsbygden och utlandsfödda svenskar.

Källor och litteratur

Brinkmann, Svend & Steinar Kvale 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.

Dagens Nyheter 2013. [http://www.dn.se/debatt/stockholmsdebatt/fem-forslag-for-att-minska-utanforskapet-i-fororterna/\(2013-10-20\)](http://www.dn.se/debatt/stockholmsdebatt/fem-forslag-for-att-minska-utanforskapet-i-fororterna/(2013-10-20))

Elinder, Maria. 2012. “PM erfarenheter och tips: Naturbruksgymnasier som resurs för ökad mångfald på svensk landsbygd”. [http://www.naturbruk.se/filebank/files/20121003\\$082427\\$fil\\$f03IB7Zt35V1Yo55267w.pdf\(2013-11-11\)](http://www.naturbruk.se/filebank/files/20121003$082427$fil$f03IB7Zt35V1Yo55267w.pdf(2013-11-11))

Forslund, Magnus 2009. *Organisering och ledning*. Stockholm: Norstedts Förlagsgrupp AB.

Harvard Magazine 2010. “Hard problems” in social sciences”. [http://harvardmagazine.com/2010/07/hard-problems-in-the-social-sciences\(2013-11-25\)](http://harvardmagazine.com/2010/07/hard-problems-in-the-social-sciences(2013-11-25)).

Heckmann Friedrich & Dominique Schnappe. 2003 *.The integration of immigrants in european societys*. Stutgart: Lucius and Lucius.

Samverkans- och arbetsformer i integrationsprojekt på landsbygden

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

Jentsch, Birgit. 2007. "Migrant Workers in Rural Scotland: Going to the Middle of Nowhere". *International Journal on Multicultural Societies (IJMS)*, Vol. 9. 35-53.

Jordbruksverket 2013¹. *Landsbygdsprogrammet 2007-2013*.
www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdsutveckling/visionerochprogram/landsbygdsprogrammet20072013/vadarlandsbygdsprogrammet.4.7a446fa211f3c824a0e8000171998.html(2013-09-26).

Jordbruksverket 2013². *Allt om landet*.
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdsutveckling/forskningochkunskap/alltomlandet.4.2ae27f0513e7888ce228000125.html>(2013-10-11)

Landsbygdsdepartementet 2013. Lyckad matchning – Goda exempel på projekt inom landsbygd och integration.
<http://www.regeringen.se/sb/d/17587/a/219018>.(2013-11-5).

Regeringen 2013. Landsbygdsprogrammet för Sverige år 2007-2013.
<http://www.regeringen.se/sb/d/8723/a/82724>(2013-11-25).

Reitz G. Jeffrey. 2006. "Host Societies and the Reception of Immigrants: Research Themes, Emerging Theories and Methodological Issues": *International migration review* Vol. 36 (4). 1011-1015.

Samverkans- och arbetsformer i integrationsprojekt på landsbygden

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

Svensson, Lennart et al. 2007. Utvecklingskraft i nätverk- *Om lärande mellan företag*. Stockholm: Santérus förlag.

SOU 2008:56. Mångfald som möjlighet – åtgärder för ökad integration på landsbygden. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/65/25/4fcb664b.pdf>

Tillväxtanalys. 2012. Jämställdhet och integration ur ett regionalt perspektiv – en redovisning av ett urval empiriska mått. [http://www.tillvaxtanalys.se/sv/publikationer/working-paper-pm/working-paper-pm/2013-01-03-jamstallldhet-och-integration-i-ett-regionalt-perspektiv---en-redovisning-av-ett-urval-empiriska-matt.html\(2013-11-9\)](http://www.tillvaxtanalys.se/sv/publikationer/working-paper-pm/working-paper-pm/2013-01-03-jamstallldhet-och-integration-i-ett-regionalt-perspektiv---en-redovisning-av-ett-urval-empiriska-matt.html(2013-11-9)).

Tonnquist, Bo. 2012. *Projektledning*. Stockholm: Sanoma utbildning AB.

Waters C. Mary & Tomás R. Jiménez. 2005. “Assessing Immigrant Assimilation: New Empirical and Theoretical Challenges”. *The Annual Review of Sociology*. Vol. 30.

Intervjuer

Bertil Nilsson, Projektledare Hörtöhamn.(2013-10-16)

Bo Viberg, Rektor Grans naturbruksgymnasium.(2013-10-14)

Camilla Häggström, fd Projektledare Hushållningssällskapet.(2013-10-16)

Samverkans- och arbetsformer i integrationsprojekt på landsbygden

Examensarbete i landsbygdsutveckling – Erik Larson

Jenny Svensson, Projektledare Lantbrukarnas riksförbund.(2013-10-03)

Leif Pääjärvi, Handläggare arbetsförmedlingen.(2013-10-16)

Maude Johansson, Lärare SFI.(2013-10-21)

Naim Massi, Marieborgs folkhögskola.(2013-10-07)

Rigmor Sylven, Verksamhetsledare Leader Söderslätt.(2013-10-08)

Åsa Rytthammar, Lärare Vreta gymnasiet.(2013-10-09)